

Alianční smlouvy císaře a krále Karla IV. a jejich geneze

Allied Contracts of Emperor and King Charles IV. and Genesis of Theirs

JIŘÍ BÍLÝ¹

Abstrakt

Článek se zabývá smlouvami uzavřenými mezi francouzskými a anglickými králi a českým a německým králem (později císařem) Karlem IV. V rámci let 1347–1355 článek popisuje a analyzuje tyto smlouvy, týkající se zájmu především francouzských a německých a rekonstruuje jejich již ztracený kontext.

Klíčová slova

smlouva, závazek, předpoklad, kancelář

Abstract

The article is dwelling by the agreements concluded between France's and English kings and Czech and German king (later emperor) Charles IV. Within the years 1347–1355 article describes and analyses these contracts, concerned previously of frances and german interests and reconstructs its context, nowadays it is lost matter yet.

Key words

contract, obligation, conjecture, chancellery

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2020/1-09>

Úvod

Když smrtí francouzského krále Karla IV. Krásného vymřela roku 1328 dynastie Kapetovců v přímé linii a nástupcem se stal Karlův bratranec Filip VI. z dynastie Valois, vedlejší linie Kapetovců, nárok na francouzský trůn vznesl i anglický král Eduard III. jakožto syn dcery francouzského krále Filipa IV. Sličného Izabely. Tento dynastický spor byl jednou z příčin, kterou roku 1337 začala mezi Anglií a Francií tzv. stoletá válka (trvala až do roku 1453). Lucemburkové, dynasticky spjatí s francouzskými Kapetovci i jejich boční linií Valois, se pochopitelně postavili na francouzskou stranu. Roku 1350 dosedl na francouzský trůn Jan II. Dobrý, bývalý švagr českého krále Karla, o němž se tvrdilo, že nese zodpovědnost za smrt své první manželky Jitky (Bony), sestry Karla IV. a dcery Jana Lucemburského

¹ doc. JUDr. PhDr. Jiří Bílý, CSc., Vysoká škola finanční a správní, a.s., Estonská 500/3, Praha 10 – Vršovice, e-mail: jiri.bily@vsfs.cz

a Elišky Přemyslovny. Vzdor tomu ještě jako korunní princ uzavřel 30. května 1346 s Karlem smlouvu o přátelství. Avšak poté, co se český král Karel I. stal římskoněmeckým králem a pak i císařem jako Karel IV., se situace poněkud zkomplikovala. V letech 1355–1356 vyvinul císař a král Karel značné úsilí ve snaze urovnat konflikt mezi Anglií a Francií, ale jeho snaha nakonec nevedla k žádnému výsledku. Důvodem bylo zřejmě i to, že jeho nabídky vůči francouzské straně nebyly zdaleka nezištné; jak si následně uvedeme, žádal např. navrácení měst Verdun, Cambrai, Château-Cambresis, Vienne a složení lenních slibů dalších území k říši. Znesvářené strany se nakonec dohodly na smíru, který byl uzavřen 8. května 1360, ale už bez jakékoliv účasti Karla IV.

Přes náklonnost k Francii, kterou si císař a český král Karel zachovával, vystřídala česko-francouzskou spojeneckou smlouvu z roku 1347 již v druhém roce Karlovy vlády v českých zemích smlouva s Anglií.² Rozhodujícím faktorem Karlova sblížení s anglickým králem bylo pronikání Francie do říšského území, do oblasti dřívějšího arelatského království (Dauphiné, Provence, Savojska, Svobodného hrabství burgundského), do Lotrinska, Cambrai a Verdunu. Byl si vědom toho, že nezíská nic otevřeným nepřátelstvím a sblížení s Anglií je nutno chápat jako nepřímý nátlak na Francii. Teprve po osmi letech byla obnovena smlouva s Francií,³ ale obnovení této smlouvy nebylo nijak snadné, protože Francie se svých expanzivních záměrů nechtěla vzdát.

Smlouvu, kterou roku 1355 Karel IV. Francii nabízel, nabízel za sebe a své nástupce. Karel měl totiž dvoje nástupce: římské císaře a české krále. Z těchto nástupců jsou ve smlouvě výslovně jmenováni čeští králové. Česká královská moc – nikoli volbou propůjčovaný císařský trůn – byl osou, o níž se při diplomatickém jednání bylo možno opřít.

Po staletí se donedávna opakovala z německé strany o Karlovi IV. pomluva, že „pater patriae“ byl sice otcem české vlasti (jak ho poprvé nazval při jeho pohřbu M. Vojtěch Raňkův z Ježova), ale římsko-německé říši byl arcioččímem. Vždy znova je však možno se přesvědčit, jak nespravedlivý to byl názor.

Cíl, metody a východiska

Počátkem léta 1355 zrušil anglický Eduard III. příměří s Francií, uzavřené roku 1351, a události tzv. stoleté války se zase daly do pohybu. V Regestech imperii⁴ Böhmera-Hubera nalezneme k 28. prosinci roku 1356 přátelskou smlouvu s Francií, ale před touto smlouvou zaznamenávají Regesta imperii ještě tři jiné listiny. Ke květnu roku 1355⁵ připomínají listinu, kterou Jan II. Dobrý, král francouzský, obnovil česko-francouzskou smlouvu ze 7. května 1347 a slíbil Karlovi a jeho dědicům věčné přátelství. Tuto listinu

2 *Karlova smlouva s králem Eduardem III. (z 24. června 1348) je otištěna u V. HRUBÉHO, Archivium coronae regni Bohemiae II, 75, čís. 69. Srov. i čl. HRUBÉHO v Časopise Archivní školy II. (1924), 124 d.*

3 *R. 1356, 28. prosince v Metách.*

4 *VIII. sv., Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV., str. 180, č. 2233 (1877); Erstes Ergänzungsheft ... (1889).*

5 *Reichssachen 234.*

cituje Böhmer z Goldasta,⁶ Balbína,⁷ Lüniga,⁸ kde nalezl Böhmer ještě tyto další podmínky smlouvy: francouzský král prohlašuje, že města Verdun, Cambrai a Château-Cambrésis s příslušenstvím jsou součástí říše, a slibuje, že císaři je vrátí; podobně králův syn Karel jakožto dauphin (později francouzský král Karel V. Moudrý) přijme Dauphiné od císaře v léno a vrátí říši město Vienne s výhradou práv vienneského hrabství, stejně i burgundský hrabě Filip (druhý Janův syn) uzná své hrabství jako léno říše.⁹ (Vzdor stoleté válce s Anglií a vnitropolitickým zmatkům souvisejícím s touto válkou se francouzskému králi podařilo ještě rozšířit královskou doménu, když roku 1349 obdržel jeho syn kraj Dauphiné a od té doby se termín „dauphin“ stal titulem francouzských následníků trůnu.) K 26. srpnu roku 1355 uvádí pak Böhmer z Ludewiga¹⁰ i Lüniga¹¹ Karlův list adresovaný Francií. Přesto Böhmer na konci Regest poznamenává, že francouzský král nabízenou smlouvu tak, jak ji Karel IV. nastylizoval, nepřijal.¹² Skutečně pak také k říjnu či listopadu roku 1355 je zařazen list krále Jana, jímž děkuje za smlouvu, kterou mu císařští poslové přinesli, nemůže ji však opéťovat, neboť se týká práv třetích osob. O těchto i jiných věcech bude prý francouzský král s Karlem dále vyjednávat a vypraví k němu záhy posly. Zatím však nechť se císař ujme Francie, neboť prý Anglie jen na oko přijímá císařovo prostřednictví a ve skutečnosti se chystá k válce. Janovo mínění bylo správné.

Podle Huberových Regest se jeví sled dalšího vyjednávání takto: v květnu roku 1355 dvě listiny francouzského krále, 26. srpna téhož roku následovala Karlova listina s třemi základními požadavky výše uvedenými (vydání měst Verdun, Cambrai a Château – Cambrésis říši, udělení Dauphiné francouzskému korunovnímu princovi Karlovi, aby bylo uznáno říšským lénem a stejně tak aby Filip Burgundský složil lenní slib říši). V říjnu či listopadu odmítá král Jan Dobrý podmínky smlouvy a na konci následujícího roku byla sjednána smlouva za podmínek, které se téměř kryjí s tím, co podávala jedna z původních listin krále Jana. Je otázka, proč v květnu roku 1355 nabízel Jan II. dvojí smlouvu a proč koncem téhož roku odmítal Karlovu nabídku, když tato nabídka byla téměř doslova shodná s tím, co sám v květnu nabízel? Případné odmítnutí smlouvy patrně hodlal Karel IV. využít k dalšímu sblížení s Anglií, ale Eduard III. ho zaskočil tím, že si otevřeně a nekompromisně přál válku s Francií.¹³

Adolf Gottlob se roku 1883 pokusil tuto otázku vyložit takto: Když Karel IV. pobýval počátkem roku 1355 v Itálii, požádal jej ženevský hrabě Amadeus o pomoc proti viennskému dauphinovi, jímž byl, jak už víme, od roku 1349 Karel, prvorozený syn francouzského krále Jana II. Dobrého. Císař Karel IV. vyhověl a vzniklý spor mu byl podnětem k tomu, aby obnovil nároky říše na země někdejšího arelatského království. Zahájil vyjednávání s pařížským

6 *De regni Bohemiae iuribus, suppl.* 297.

7 *Miscellaneorum historicorum regni Bohemiae I dec., liber 8, 53, čís. 48.*

8 *Teut. Reichsarchiv part. spec. II. 2, 35, čís. 30.*

9 *Scriptores rerum Silesiacarum I, 949, čís. 48.*

10 *Reliquiae manuscriptorum V, 451, čís. 12.*

11 *Codex Germaniae dipl. I, 387, čís. 37.*

12 *Reg. imp. 2233. Viz k tomu Reichssachen 240.*

13 *Psal o tom velice zdvořile Eduard III. císaři 12. října 1355. Text listiny otiskl R. SALOMON, Zur Geschichte der englischen Politik Karls IV., Historische Aufsätze, Karl Zeumer zum 60. Geburtstag als Festgabe, Wiemar, 1910.*

dvorem a výsledkem vyjednávání bylo, že král Jan v květnu roku 1355 (prozatím) vyhověl Karlovým požadavkům a uznal nároky říše na sporné území. Přesto vyjednávání nebylo skončeno žádnou garancí a v srpnu se dohodl císař s francouzským vyslancem v Praze, že prozatím v ženevském hrabství a kraji Faucigny má být zachován dosavadní stav.¹⁴ Tím bylo umožněno císaři, aby konečně i sám stvrdil sjednaný spolek s Francií. Nicméně mezitím se smýšlení krále Jana změnilo, francouzský král nebyl již ochoten znova stvrdit původní ujednání a jeho odpověď 6. ledna 1356 vyzněla záporně. Gottlob vysvětluje pak toto záporné rozhodnutí tím, že se ve sporu s ženevským hrabětem císař nepostavil zcela na francouzské stanovisko.

To byl jen Gottlobův dohad, a podobně jen o dohady opírala se Gottlobova další tvrzení: že Karel z jara předložil své požadavky francouzskému dvoru.¹⁵ Je pouhou hypotézou, že Karlův list, adresovaný hraběti savojskému (26. srpna 1355, Reg. imperii 2234), byl smluven s francouzskými vyslanci v Praze,¹⁶ neboť o pobytu francouzských vyslanců v Praze v létě 1355 nic nevíme. Stále ještě v jeho výkladu postrádáme vysvětlení, z jakého důvodu francouzský král posílal Karlovi dvojí rozdílný list, proč se jednou spokojoval všeobecnými obraty a podruhé činil tak dalekosáhlé ústupky, k nimž později ani v horších dobách na sklonku roku 1355, ani po katastrofě bitvy u Poitiers 19. září 1356, kdy padl do anglického zajetí, ho nebylo možno donutit.

Této otázce věnoval obšírnou úvahu Otto Winckelmann ve své disertaci „Die Beziehungen Kaiser Karls IV. zum Königreich Arelat“.¹⁷ Winckelmann přiznává, že se nelze domnívat, že by francouzský král v tutéž dobu podával dvojí nabídku tak rozdílnou. Předpokládá, že jedna z listin musela být odeslána dříve, a zdá se mu pravděpodobnější, že francouzský král původně učinil ústupky větší a pak ještě v květnu roku 1355 se rozhodl jinak a odeslal druhou listinu, která tak dalekosáhlé ústupky neobsahovala. Karel však – podle Winckelmanna – v srpnu úmyslně odpovídal na list původní, Jan setrval na nabídce druhé a Karel konečně ustoupil. Winckelmann přiznává, že tento výklad je poněkud krkolomný, zdál se mu však přesto nejvíce pravděpodobným.¹⁸ Jinak by totiž připadal v úvahu jedině ještě jeden výklad, že první list nebyl vůbec císaři poslán, nýbrž že to byl jen návrh vypracovaný ve francouzské královské kanceláři, z kterého král dal škrtnout ony ústupky, které neschválil, takže Karel dostal jen všeobecnou nabídku, jak ji otiskli Balbín nebo Lünig.¹⁹ Takovému výkladu podle Winckelmanna odporuje však skutečnost, že editoři

14 Reg. imp. 2234.

15 „Wie sollte sonst der König von Frankreich dazu kommen, ihm solche Zugeständnisse zu machen, wie sie die Urkunde Hubers, Reg. Karl IV. p. 553 nr. 234 enthält?“ (Gottlob 83, pozn. 3).

16 „Daß der Kaiser seine Entscheidung im Einverständnis mit den Gesandten traf, läßt sich aus dem Umstande schließen, daß an demselben Tage, an welchem er den Grafen Amadeus von derselben benachrichtigte, Karl auch die so lange hingehaltene Freundschafts-Gegenurkunde für den französischen König ausstellt. Dieses Zusammenfallen der Daten ist doch nicht zufällig?“ (Gottlob 84, pozn. 1).

17 Ein Beitrag zur Reichsgeschichte des XIV. Jahrhunderts. (Strasburská dizertace 1882) Exkurs II, 147 d.

18 L. c. 150: „Ich verkenne nicht, daß diese Erklärung der beiden Urkunden etwas Gekünsteltes hat, besonders weil sie nur bestehen kann, wenn man den französischen Politikern ein sehr geringes Maß von Konsequenz zutraut: immerhin erscheint sie mir noch als die annehmbarste.“

19 L. c.: „Will man der Tatsache, daß die Urkunde bei S. in einem deutschen Archiv gefunden ist, kein Gewicht beilegen, so kann man die Sache auch so erklären.“

předlohu své edice našli v „německém archivu“, řekněme správněji v kopířáři archivu české koruny.²⁰ Proto Winckelmann výslovně zamítá možnost, že by tu šlo jen o koncept francouzské kanceláře, zamítá i možnost druhou, že by tu šlo o Karlův návrh. Winckelmann vylučuje, že by návrh císařské kanceláře mohl být stylizován jako francouzská listina, že by mohl být datován a že by se v něm mohla vyskytovat korroborace „sub appensione nostri minoris sigilli“.²¹ Winckelmann připouštěl tudíž jen takový výklad, že francouzský král vsutku vyhotovil v květnu roku 1355 dvě listiny odlišné.

Ani Winckelmannovi ani Gottlobovi se tudíž nepodařilo Karlovo vyjednávání s Francií vyložit tak, aby výklad zcela uspokojil. Na základě toho, co uváděla Regesta imperii, nebylo to ani možné, a ani Winckelmann, ani Gottlob se nepokusili údaje Regest přezkoumat. Učinil to teprve E. Werunsky.²²

Böhmer a Huber znali text Karlova listu z originálu, naproti tomu znali listy francouzského krále jen ze starých tisků sedmnáctého a osmnáctého století. Werunsky z rukopisů zjistil, že se v kopířáři archivu české koruny v pražské univerzitní knihovně vyskytují oba listy francouzského krále: delší list, jež otiskl ve své edici Sommersberg, tu data nemá, stručnější list, v němž podmínky smlouvy jsou vynechány, je zde datován nikoli květnem roku 1355, nýbrž květnem roku 1356.²³ Werunsky tudíž usoudil, že jen nedatovaný list náleží do roku 1355, kdežto stručnější list ukazuje další stadium jednání z jara následujícího roku, když král Jan původní Karlovu nabídku odmítl. Werunsky vyslovil zároveň domněnku, že nedatovaný list z francouzské kanceláře vůbec nevyšel, nýbrž že tu jde jen o návrh, který Karel francouzskému králi dal předložit. Kdy se tak stalo, o tom Werunsky nemluví zcela jasně, zdá se však, že toto jednání kladl do května roku 1355 a že si představoval, jakoby tato původní nabídka byla v srpnu téhož roku opětována.²⁴

Ještě P. Fournier a R. Grieser²⁵ byli zcela v zajetí Böhmerových omylů. Grieser opakuje Winckelmannovy dohady, Fournier připouští, že král Jan od května roku 1355 změnil své stanovisko, a snaží se vysvětlit, proč král Jan nakonec odmítl dalekosáhlé Karlovy

20 Sommersberg v úvodě str. 2, 3: „*Diplomatario nostro Bohemo-Silesiaco et nomen et amplitudinem codex diplomaticus mstus., serenissimi principis d. d. Caroli Friderici ducis Württembergici Teccensis ac in Silesia Olsnensis -- ad usus nostros concessus dedit, quem celeberrimi Carlosteinensis tabularii partem non minimam esse ex indice eiusdem msto., qui ad manus nobis est, intellexi.*“

21 Winckelmann str. 148: „*Denn Karl konnte eine Vorlage doch schwerlich im Namen des Königs von Frankreich ausstellen, wenigstens entsprach das nicht der Sitte; sicher aber konnte er nicht seine Vorlage im Namen des Königs datiren und von der Anhängung des »kleineren Siegels« reden.*“

22 „*Geschichte Kaiser Karls IV. und seiner Zeit*“ III, 107 d.

23 Ke květnu 1356 otiskl regist této listiny již BRANDL, *Codex dipl. et epist. Moraviae IX, 15, čís. 15*. Viz též JIREČKA, *Codex iuris bohemicus II, 1, 426, čís. 397*. Do května 1356 kladl list ten již také Gottlob. Bylo to jediné, čím se odchýlil od pojetí Böhmerova.

24 Werunsky 109: „*Die obenerwähnten Forderungen nahm Karl auch (!) in die am 26. August 1355 zu Prag ausgefertigte Urkunde -- hinüber --.*“

25 Paul FOURNIER. *Le Royaume d'Arles et de Vienne (1138–1378). Étude sur la formation territoriale de la France dans l'Est et le Sud-Est (1891)*, 456 d. R. GRIESER. *Das Arelat in der europäischen Politik von der Mitte des 10. bis zum Ausgange des 14. Jahrhunderts (1925)* 59.

požadavky.²⁶ Fournier i Grieser se domnívali, že francouzský král v květnu roku 1355 byl ochoten uznat práva říše na Verdun, Cambrai a Château-Cambrésis, na Burgundsko i Dauphiné. Teprve francouzský právní historik R. Delachenal²⁷ si uvědomil dosah poznatků Werunského a neváhal odvodit z nich další důsledky. Jestliže se listina, kterou Sommersberg otiskl z května roku 1355 v rukopise pražské univerzitní knihovny, objevuje bez data, je možné s Werunským předpokládat, že to je jen návrh, který Karel předložil francouzské kanceláři. Pak není však také důvod – a tu se Delachenal rozchází s Werunským – klást tento list do května, nýbrž je možno se domnívat, že tato předloha byla vypracována zároveň s Karlovým listem, s nímž se shodoval její věcný obsah, tedy v srpnu roku 1355.²⁸ Výše jsme uvedli pořad vyjednávání podle Huberových Regest, nyní podle Delachenala sled vyjednávání by byl tedy tento: Někdy roku 1355 vyšel z Francie podnět k obnově česko-francouzské smlouvy, na to v srpnu Karel poslal do Francie svůj list a zároveň i list, který měl zpečetit francouzský král. Král Jan II. 6. ledna 1356 to odmítl a podal v květnu roku 1356 návrh vlastní, vynechávaje ze smlouvy veškeré zmínky o sporných územích na severovýchodě i jihovýchodě Francie. Jak patrně, neváhal Delachenal průběh vyjednávání interpretovat daleko prostěji a logičtěji, než to udělali jeho předchůdci. Jeho výklad nemohl sice plně přesvědčit, protože se opíral jen o Werunského a poněvadž ani Werunsky neměl dostatečné znalosti pramenů. Přesto byli Werunsky a Delachenal na správné cestě.

List francouzského krále, který Balbín a Lünig kladli do května roku 1355, náleží vskutku teprve do roku následujícího. V archivu české koruny – to ušlo i Werunskému – je zachován originál a na něm čteme jasně: „Datum Parisius anno domini millesimo trecentesimo quinquagesimo sexto mense maii“.²⁹ Stejně v originále v archivu koruny je uložena i Karlova listina, zpečetěná zlatou bulou 26. srpna 1355.³⁰ List krále Jana z 6. ledna 1356 známe sice jen z opisu, ale zmínky o Karlově poselství v úvodní části nepřipouštějí pochybnost, že list patří do počátku roku 1356.³¹ Zbývala jen pochybnost o třetím listě krále Jana či podle časového pořadí snad o listě prvním. Balbín a Lünig kladli druhý list do května roku 1355; měl by i zde být letopočet opraven na rok 1356? Originál v archivu Koruny není, v kopiářích nejen v rukopise univerzitní knihovny, jež znal Werunsky, nýbrž i v rukopise roudnické lobkovické knihovny i v nostickém rukopise³² listina není datována. Proti tomu

26 Fournier 460, pozn. 1: „Il me semble qu'en l'état de nos connaissances nous ne pouvons guère faire autre chose que constater avec certitude le changement qui s'opéra dans les dispositions du roi Jean entre le printemps et l'automne de l'année 1355. Sans doute le sacrifice parut trop dur au roi Jean; d'ailleurs en cette même année 1355, Charles IV. se rapprochait du comte de Savoie –“.

27 Histoire de Charles V., I (1909), 271 d.

28 Delachenal 272: „La pièce a été publiée ou citée sous la date de mai 1355, qui est certainement inexacte, car il paraît bien et la chose s'explique le mieux du monde, qu'elle n'était pas datée.“ – Delachenal nevslovuje se ovšem zcela jasně: „Mais cette prétendue acceptation de Jean II. ne semble être autre chose qu'un projet préparé pour (!) la chancellerie impériale et qui n'a jamais été mis en forme“ (str. 272). Delachenal nedovedl také rozhodnout, zda list krále Jana z května 1356 možno považovat za smlouvu či zůstal-li i tento list jen pouhým návrhem (str. 274).

29 Regesta Bohemiae et Moraviae VI/2, 194, čís. 362.

30 Tamže VI/I, 57, čís. 101.

31 Tamže VI/I, 94, čís. 161, Ludewig, Rel. manuscript. V, 456, čís. 13.

32 Rkp. univerzitní knihovny pražské I C 24, fol. 382v, kopiář lobkovické knihovny v Roudnici sign. VI F b 5, str. 77, čís. 37, rukopis nostický fol. 58, čís. 37.

stál však Sommersbergův údaj „Datum Parisiis a. d. 1355 m. Maii“. Nebylo možné nalézt rukopis, který Sommersberg měl k dispozici. Až do nedávna bylo marně hledáno jeho „Diplomatarium Bohemico-Silesiacum“, jež kdysi bylo majetkem Karla Fridricha, vévody virtembersko-olešnického.³³ Bylo tudíž možné předpokládat, že datování měla i jeho předloha a že alespoň tento list francouzského krále do května roku 1355 přesto patří.

Roku 1926 B. Mendl v pruském státním archivu ve Vratislavi konečně našel předlohu Sommersbergovy edice. Byl to rukopis řečený „Böhmisch-Schlesisches Diplomatar gen. das Oelsner Diplomatar“ (sign. Rep. 135 D 322), kopiář archivu české Koruny z konce šestnáctého století, rukopis založením i obsahem obdobný známému rukopisu nostické pražské knihovny (Ms a 27).³⁴ Hledaný list se tu objevuje na fol. 66. Jak bylo možné předpokládat, i tu končí list prostě slovy: „sub appensione nostri minoris sigilli testimonio litteratum“. „Datum Parisiis a. d. 1355 m. Maii“ doplnil tedy Sommersberg sám. Byl to jeho pouhý dohad, a z toho je i patrné, na čem tento dohad byl založen. Sommersberg si povšiml, že list se shoduje slovně s kratším listem, který Balbín a Ludewig otiskli ke květnu roku 1355, a usoudil omylem, že Balbínova a Ludewigova edice podávaly jen otisk.³⁵ Dnes známe originál onoho kratšího listu a víme, že nejde tedy o jediný list, nýbrž o listy dva. Shody mezi oběma listy svědčí o tom, že oba listy geneticky souvisí. Oba listy vykazují tak pronikavé rozdíly, že považovat je za současné listy by byla domněnka zcela nepravděpodobná. Zároveň je patrné, že tento záhadný list se více než s Janovým listem z května roku 1356 shoduje s Karlovým listem ze srpna roku 1355. Shoda je naprostá; správný text, který Mendl rekonstruoval z roudnického rukopisu a kopiáře univerzitní knihovny, poučuje o tom daleko zřetelněji, než se to jevílo ze starých nepřesných otisků. Shodu postihl dokonce již sám pořadatel kopiáře archivu české Koruny. Nedatovaný list krále Jana přepsal za Karlův list ze srpna roku 1355, a že listy souvisí, naznačil, když nadepsal Janův list: „Litera reversalis dicti regis Francie super liga“.

Pořadatel kopiáře si ovšem neuvědomil genezi obou těchto dokumentů. Nepostihl význam toho, že originální listina se zlatou bulou leží v archivu české Koruny a že tím již je naznačeno, že smlouva nebyla realizována a že listina slavnostně zpečetěná i datovaná zůstala nakonec přece jen návrhem. Podobně uniklo pořadateli kopiáře, že list francouzského krále byl bez data a patrně i bez pečeti. Tím spíše bylo možné předpokládat, že i tu jde jen o návrh vypracovaný v Karlově kanceláři. Viděli jsme, že takový výklad napadl již Winckelmann, ale nepřijal ho, neboť popíral, že by bylo možno zmiňovat se v návrhu o pečeti a návrh datovat. V archivu české Koruny se zachovaly listiny, jimiž si Karel dával potvrzovat různá práva, a přesto tyto listiny byly zřejmě vyhotoveny v Karlově kanceláři a jen datum bylo později připsáno.³⁶

33 Srov. *Neues Archiv d. Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde*, sv. 36, 495.

34 Viz Mendlovu zprávu „Z archivních cest“ v *Časopise Archivní školy IV*, 119a Hrubého úvod cit. edice 6.

35 „Idem diploma, mancum vero et mutilum, produxit Balbin 1. c. epist 48, p. I, sed dn. a Ludewig tom. V, p. 451 sq. Caroli IV. diploma iisdem fere ac nostrum verbis constans, hinc operae pretium duximus, hoc ipsius Johannis Galliae regis addere, quo frustra se in dubium vocare Galli cognoscant, quae rex ipsorum feuda Imperii asseruit.“ (Sommersberg, rejstřík)

36 O některých takových listinách se zmiňuje např. ZEUMER, *Die Goldene Bulle K. Karls IV., II*, 118.

Regesta imperii znala dva listy francouzského krále z května roku 1355. Werunsky eliminoval z nich jeden, nyní můžeme definitivně eliminovat i druhý. Podle zachovaných pramenů by se zdálo, že jednání mezi Karlem a Francií roku 1355 nezačalo listy krále Jana, nýbrž Karlovými návrhy; za všeobecné situace, jaká toho roku byla, zdá se však daleko pravděpodobnějším, že podnět k obnovení smlouvy nevyšel od Karla, nýbrž od krále Jana, trvale ohroženého Anglií. Tento podnět nemusel ostatně vyjít přímo od francouzského dvora, snad prostředkovala Francii nakloněná kurie papežská.³⁷ Že Francie požádala o obnovení smlouvy, tomu by nasvědčovalo i to, že Karel mohl původně klást tak veliké požadavky. Jsou to ovšem jen dohady. Teprve od srpna roku 1355 můžeme vyjednávání podrobněji sledovat.

Poslové, kteří odnášeli v srpnu do Francie Karlovu nabídku, měli zároveň učinit nový pokus smířit anglického a francouzského krále. Když se s nepořízenou vraceli z Anglie, odpověděl francouzský král konečně na Karlův návrh: odpověď byla vyhýbavá, ne-li přímo záporná. Bylo již výše řečeno, že teprve v květnu roku 1356 král Jan spolek stvrdil a že v jeho listě jsou vynechány podmínky, které z původního návrhu nepřijal. Zároveň se však snažil francouzský král zavděčit císaři tím, že mu současně se svou nabídkou věnoval dar, který se obzvláště dotýkal jeho srdce: věnoval mu totiž dva trny z posvátné Kristovy trnové koruny, chované ve francouzské královské klenotnici.³⁸ Karel nabízenou smlouvu přijal, originál leží v archivu české Koruny, sám však prozatím nespěchal s ratifikací. Ke konečnému obnovení spolku s Francií došlo teprve na samém sklonku roku 1356 v Metách. Karlův list, který ve dvou exemplářích chovají v pařížském národním archivu, se shoduje s listem krále Jana z května 1356.³⁹ Body, které král Jan ze smlouvy vylučoval, jsou vypuštěny i z Karlova listu. Karel ustoupil, ale jakoby mu tím celá smlouva pozbyla na ceně: k původní nabídce ze srpna 1355 je přivěšena zlatá pečeť, pro konečnou smlouvu z prosince roku 1356 stačil Karlovi už obyčejný voskový majestát. Vlastně se jednalo víceméně jen o smlouvu o neútočení. Francouzský král se tím ovšem eliminoval od vojenské pomoci z císařovy strany a vmanévroval se sám do politické izolace. Ostatně Karel ustoupil jen částečně. Ještě před ratifikací smlouvy vykonal burgundský hrabě za Burgundsko lenní slib a podobně dauphin přijal v léno od říše kraj Dauphiné a dal si od císaře potvrdit práva a svobody svých předchůdců; císař mu na oplátku poskytl půjčku 50 000 zlatých.⁴⁰ Ve svízelné, přímo katastrofální politické situaci, kdy v září roku 1356 u Poitiers upadl král Jan II. do anglického zajetí, dauphin Karel jako jeho syn a úřadující regent prohlásil – za císařův slib, že se přimluví u anglického dvora za propuštění krále Jana ze zajetí – smlouvy o patronát nad spornými územími zabrané Francií za neplatné. Císař Karel IV. poté uzavřel se svým synovcem a jmenovcem přátelskou smlouvu. Dauphinovi byla také přidělena čestná role při vyhlášení Zlaté buly Karla IV. o vánocích roku 1356, při níž císař jakožto ústavním dokumentem „svatě říše římské“ (tehdy ještě bez přídavku „národa německého“) zdůraznil svůj nárok na světovládu.

37 *Srov. o listě kardinála ostijského Werunského l. c. III, 106.*

38 *Karel věnoval ostatky kostelu u sv. Víta v Praze; Regesta VI/2, 195, čís. 363. Srov. F. M. PELZEL, Kaiser Karl der Vierte, König in Böhmen II, Prag, 1781.*

39 *Luce, Histoire de Bertrand du Guesclin 524, čís. 10 (s datem 28. prosince 1357), viz nyní Regesta Bohemiae et Moraviae VI, 2, čís. 503.*

40 *Delachenal l. c. 280, Regesta VI, 2, čís. 504. Podle znění listiny nutno předpokládat, že tato částka byla vyplacena a že to nebyla půjčka fiktivní.*

Jednání o ukončení stoleté války mezi udatným „černým princem“, synem Eduarda III., a třemi kardinály v Bordeaux vyústila 23. 3. 1357 v dohodu o dvouletém klidu zbraní. Král Jan II. však byl propuštěn až po přijetí míru v Brétigny v roce 1360.

Karel IV. v průběhu následujících let znovu uvedl pod říšskou svrchovanost území biskupství v Cambrai a arelatské království (kde se nechal i korunovat). Savojské a ženevské hrabství oddělil od Arelatska již v roce 1361 a připojil je k říši.

Závěr

Když Karel uzavíral smlouvu, která zavazovala budoucí české krále, chtěl vynutit ústupky, z nichž nemělo prospěch české království, na němž si jinak tak zakládal, nýbrž jen „svatá římská říše“ (která, jak vtipně poznamenal Voltaire, nebyla ani svatá, ani římská). Smlouva z roku 1356 nepřinesla říši to, oč Karel v prvním roce své císařské vlády usiloval. Přinesla však alespoň Čechům a Francii po osmiletém přerušení obnovu přátelství, aniž by si Karel znepřátelil Anglii. Ostatně sňatek Karlovy dcery Anny se synem Eduarda III. a následníkem trůnu Richardem (II.) dobré česko-anglické vztahy jen zpečetil.

Vztahy Karla IV. k Francii a Anglii ukázaly, jak nesnadné a rozporuplné bylo diplomatické Karlovo balancování při vyrovnávání výkyvů mocenské rovnováhy v západní Evropě pozdního středověku.

Seznam bibliografických odkazů

BOBKOVÁ, L. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2003, str. 330–331, 346–350.

DELACHENAL, R. *Histoire de Charles V. t. IV (1368–1377) et t. V (1377–1380)*. Paris: Auguste Picard, 1909 et 1931, in-8.

FOURNIER, P. *Le Royaume d'Arles et de Vienne (1138–1378). Étude sur la formation territoriale de la France dans l'Est et le Sud-Est*. Paris: 1891.

GOTTLÖB, A. *Karls IV. private und politische Beziehungen zu Frankreich*. Innsbruck: Wagner, 1883.

GRIESER, R. *Das Arelat in der europäischen Politik von der Mitte des 10. bis zum Ausgange des 14. Jahrhunderts*. Bonn: 1925.

HEINZ, Th. *Die Beziehungen Karls IV. zu Frankreich von der Rhenser Wahl im Jahre 1346 bis zum Großen Metzter Hoftang*. Sborník Kaiser Karl IV. 1316–1378, Forschungen über Kaiser und Reich. Göttingen, 1978.

HOENSCH, Jörg K. *Lucemburkové. Pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308–1437*. Praha: Argo, 2003.

KAVKA, F. Čeští panovníci a „stoletá válka“ (I., II.). *Dějiny a současnost*. Roč. 1995, čís. 1, 2, str. 16–21; 7–13.

MENDEL, B. et F. QUICKE. Les relations politiques entre l'empereur et le roi de France de 1355 a 1356. *Revue Belge*. 8, 1929. Stručnější výtah článku podal B. MENDEL ve stati Vyjednávání o česko-francouzský spolek 1355. In: *Českou minulostí*. Praha: 1929.

RAPP, F. *Svatá říše římská národa německého. Od Oty Velikého po Karla V.* Praha, Litomyšl: Paseka, 2010.

SPĚVÁČEK, J. *Karel IV. Život a dílo*. Praha: Svoboda, 1979.

ŠUSTA, J. *České dějiny II/4. Karel IV. Za císařskou korunou 1346–1355*. Praha: Jan Laichter, 1948.

WERUNSKY, E. *Geschichte Kaiser Karls IV. und seiner Zeit (1346–1378)*. Innsbruck: 1880–1886.

ZEUMER, K. *Die Goldene Bulle Kaiser Karls IV. Teil 1.: Entstehung und Bedeutung der Goldenen Bulle. Teil 2.: Text der Goldenen Bulle und Urkunden zu ihrer Geschichte und Erläuterung*. Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger, 1908.